

Методика мови і літератури

ПРЕЦЕДЕНТНІ ФЕНОМЕНИ — БАЗОВЕ ЯДРО СТЕРЕОТИПНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ НАЦІОНАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ

Вікторія ДОРОЗ,
канд. пед. наук, доцент,
докторант Національного педагогічного
університету ім. М.П. Драгоманова

Нині в теорії та практиці навчання мов продовжується пошук нових підходів до мовної освіти учнів-білінгвів. Активно використовувани останнім часом комунікативні, когнітивні підходи в методиці навчання рідної (болгарської, російської, польської тощо), української як державної, іноземної мов забезпечують належний рівень володіння мовною формою на всіх рівнях мови та мовлення. Проте проблема полягає в тому, що комунікативні підходи недостатньо враховують специфіку мови як відображення системи культурних цінностей, на основі яких будуються конкретні спільноти і моделі поведінки їх членів, а також специфіка мовленнєвої діяльності як культурно-обумовленої мовленнєвої поведінки. Попри те, що шкільна програма формує істотну частину національного корпусу прецедентних феноменів, знання випускників загальноосвітніх навчальних закладів почасти мають декларативний характер. Значна кількість старшокласників інтуїтивно апелює до прецедентних феноменів, але не усвідомлює процесу їх утворення, тому не завжди влучно використовує у повсякденному спілкуванні.

Актуальність статті вбачаємо в зосередженні уваги на необхідності оновлення змісту навчання учнів національних спільнот української мови як державної, що полягає в наповненні соціокультурного компонента елементами міжкультурного підходу до навчання, зокрема посиленні уваги на належній репрезентації прецедентних феноменів мовленнєвого спілкування.

Національні особливості людини, які проявляються в комунікації, дають знати про себе в національних феноменах, національних стереотипах, а також в асоціаціях, що виникають у представників етнокультурних спільнот під час комунікації. Для того, щоб комунікація відбулася, комуніканти мають бути озброєні спеціальними знаннями, які називають *стереотипними*. Це знання про навколишній світ у різноманітті його виявлення, про різні предмети і їх взаємозв'язок, що притаманні носіям певної національної спільноти і пов'язані з базовими елементами рідної культури. Такі знання і уявлення мають у цілому індивідуальний характер і можуть значно відрізнятися. Проте ядро таких знань і уявлень завжди носить надіндивідуальний характер.

На думку В. Красних [3, с. 43], до базового ядра сте-

реотипних знань і уявлень належать знання про прецедентні феномени, які добре відомі й не вимагають пояснення і коментарів. Наприклад, «*Важка ти, шапка Мономаха!*», — *зітхає новий начальник, який змушений прийняти нелегке рішення щодо звільнення працівника. Його товариш-співбесідник не здивувався відсутності головного убору, а тільки знизуючи плечима, відповів: «Тебе ж ніхто не змушував, тепер вирішуй».* Комуніканти зрозуміли один одного, оскільки у розмові йшлося про добре їм знайомі й актуальні речі.

Отже, *прецедентний феномен* «є компонентом знань, призначення і зміст якого добре відомі представникам певної етнокультурної спільноти, актуальним і використаним у пізнавальному й комунікативному плані» [3, с. 50]. Учені Н. Бурвікова, Д. Гудков, Ю. Караулов, В. Костомаров, В. Красних, І. Михалева, Ю. Сорокін виокремлюють три типи прецедентних феноменів: 1) соціумно-прецедентні, які відомі будь-якому пересічному представнику певного соціуму; 2) національно-прецедентні, відомі пересічному представникові певної національної спільноти; 3) універсально-прецедентні, відомі пересічній сучасній людині. Мовознавці прецедентними феноменами вважають:

— *прецедентне ім'я* (Д. Гудков, І. Захаренко, В. Красних) — індивідуальне ім'я персонажа, пов'язане з відомим твором (*Тарас Бульба, Обломова, Пикована дама*) або із ситуацією, артефактом, відомими носіями мови (*Чорний шлях, тропи Івана Сусанина, Кумова слама*), або з ім'ям-символом, що говорить про еталонну сукупність якостей, рис (*Тарас Шевченко, Олександр Пушкін, Паїсій Хилendarський, Шота Руставелі*). Це складний знак, під час використання якого в комунікації здійснюється апеляція (звернення до когось, чого-небудь) не до власного денотату (предмет думки, що відображає предмет або явище об'єктивної дійсності та утворює той понятійний зміст, з яким співвідноситься подана мовна одиниця), а до набору диференціальних ознак цього прецедентного імені. Прецедентне ім'я може складатися з одного (*Мазепа, Кутузов, Левський*) або кількох елементів (*Баба Шарованя, Баба Яга, Баба Марта*), позначаючи при цьому одне поняття;

— *прецедентна ситуація* (В. Красних) — значуща подія, яка реально відбулася в житті етносу й цивілізації; її знаком може бути прецедентне ім'я, або

висловлювання (наприклад, ситуація зради Іудео Христа, яку розуміють еталоном зрадництва й позначають такими прецедентними ім'ям і висловлюванням: *поцілунок Іуди, за 30 сребрянників*);

— **прецедентне висловлювання** (В. Костомаров, Н. Бурвикова, І. Захаренко) — складна мовна одиниця, сума значень компонентів якої не рівна його смислу, це висловлювання часто використовується носіями певної мови. До прецедентних висловлювань відносять цитати (фрагмент тексту), назви творів;

— **прецедентний текст** (Ю. Караулов, Ю. Сорокін, А. Супрун, І. Михалева) — відомий твір, актуалізований в інших текстах, повернення до якого керується механізмами інтертекстуальності.

Інтертекстуальність розуміють як відношення між текстами у безперервному існуванні, де в тексті має місце один або кілька текстів, і, значить під час аналізу підлягає розгляду відношення, яке виникає між цим текстом і його попередніми текстами, що можуть знаходитися в необмеженому часом просторі.

Мовознавець В. Красних називає головною диференційною характеристикою прецедентних феноменів їхню здатність: 1) виконувати роль еталону культури; 2) функціонувати як згорнута метафора; 3) виступати як символ певного феномена або ситуації. Прецедентні феномени є компонентами мовленнєвого спілкування людей, а їх незнання або неправильне вживання і сприйняття призводить до порушення взаєморозуміння у процесі міжкультурної комунікації.

Так, прецедентний текст — явище багатоаспектне й багатофункціональне. Дослідники вважають, що прецедентні тексти — це тексти, важливі для конкретної особистості в пізнавальному й емоційному планах, добре відомі її широкому оточенню, зокрема її попередникам і сучасникам, і, нарешті, такі, які часто ця особистість використовує у мовленні. Прецедентні тексти є механізмами породження і сприйняття повідомлюваного і використовуються комунікантами в різних сферах спілкування. Проте для кожного з них визначальними стають певні функції і характеристики, а саме ті, які максимально відповідатимуть комунікативним потребам носіїв мови в конкретних умовах. Прецедентний текст не тільки формує додаткове значення, уводячи більш широкий культурний контекст, а й створює особливий емоційно-оцінний колорит самої оповіді. Ці тексти зафіксовані у свідомості носіїв мови і є «готовими інтелектуально-емоційними блоками», стереотипами, зразками, мірками порівняння, що допомагають людині орієнтуватися у ментальному і вербальному просторах.

Мовознавці вважають, що прецедентні тексти мають особливу цінність для мовної особистості в історичному, культурному, країнознавчому ракурсах. У суспільстві такі тексти функціонують трьома способами: у вигляді оригінального тексту, вторинних розмірковувань з приводу тексту-оригіналу, а також у вигляді натяків і посилянь. Прецедентні тексти, на думку Ю. Караулова, подібні до фразеологізмів, уживаються як прислів'я і приказки. Їх статус до цього часу не повністю визначений науковцями.

Прийом використання прецедентних текстів називають *алюзією*. Це такий спосіб текстотворення, який полягає у співвіднесенні створюваного тексту з прецедентними (попередніми) і введенні його до контексту,

коли адресат звертається до певних віддалених спогадів, відчуттів асоціацій. Зразки таких текстів із творчості Івана Франка у своїй праці «Комунікативна компетенція Івана Франка» наводить Т. Космеда: «І. Франко особливо активно використовує прецедентні тексти в публіцистичному мовленні і, впливаючи на підсвідомість адресата через певні спогади, відчуття, асоціації, ці прецедентні тексти допомагають формувати громадську думку про явища, події, факти навколишнього світу. Найпоширенішим типом використання прецедентних текстів у Франка є цитати. Він часто користується фольклорними джерелами, крилатими висловами, порівн. з тексту доповіді «Шевченко — ляхам»: *«І коли люди нетерпеливі або нетямущі або злої волі з тамтого берега з докором або з приманою гукають нам «Брат! Брат!» — не забуваймо звідси відповісти їм нашою приповідкою: «Брат братом, а бринза за гроші» [Франко І., 1976-1986: Т. 35: 183]; «Ситий голодному не брат», — каже справедливо народна приповідка і для того романтичні поклики до братання в нинішню пору без предметні, коли українці й ляхи бідні, темні, безраді в житті та позбавлені навіть смислу самодіяльності» [2, с. 200-201].*

На думку Т. Космеди, з промов І. Франка можна судити про його освіченість, інтелектуальний рівень, оскільки ритор активно використовує прецедентні тексти, пов'язані з різними галузями науки, у його висловлюваннях простежується інтертекстуальність. Дослідниця пропонує нашій увазі порівняння з тексту промови «Шевченко — ляхам»: *«Скільки перемін та духовних течій пережили ми за тих 43 роки, скільки різних поглядів висловлювано в тім часі про Шевченка, про вартість його творів для потомства! Від ентузіастичних славословій, від признання Шевченка нашим пророком і месією аж до пристрасно сердитого вислову Куліша про його п'яну Музу та антикультурне гайдамацтво і до холоднішого та не менше рішучого вислову Драгоманова, що з ідейного погляду на нас, себто для чільної верстви українського народу, ...» [2, с. 201].*

Джерелами прецедентних текстів Івана Франка є: фольклор народів світу (приказки, прислів'я, притчі, казки, загадки тощо), також антична міфологія; твори світової художньої літератури; релігійні твори, передусім Біблія; наукові тексти українських та інших, переважно слов'янських дослідників; публіцистичні тексти історико-філософського і політичного характеру.

Прецедентні тексти використовують, зазвичай, для того, щоб помістити конкретний факт, подію в історичну перспективу, розширити часові межі й культурний простір певного тексту, полегшити трансформацію конкретної думки, підтвердити її правильність, збагатити текст смисловими й емоційними відтінками, висловити оцінку, створити комічний ефект тощо.

Останнім часом розгляду прецедентних феноменів на уроках нерідної мови приділяється значна увага в багатьох країнах світу. Так, на сьогодні визначено загальні умови ефективності організації роботи із ментальними фактами на уроках мови (Н. Галлямова, Є. Пассов, В. Сафонова, Л. Саяхова С. Строкова, Л. Умарова та ін.). Утім не розкрито можливостей організації мовленнєвої діяльності учнів-білінгвів у про-

цесі навчання української мови як державної з метою формування крос-культурної комунікативної компетентності. Тому ставимо за мету показати на прикладі системи завдань у старших класах шляхи запровадження у навчанні учнів-білінгвів української мови роботи з прецедентними феноменами як основою стереотипних знань, що притаманні носіям української мови та пов'язані з базовими елементами української культури, і визначити перспективи її використання у мовній освіті представників національних спільнот.

Прокоментуйте висловлювання

1. «*Прецедентність є явищем мовно-культурної компетенції особистості*» (О. Селіванова).

2. «*Прецедентний текст і ситуація зберігаються у вигляді варіантів сприйняття навколишнього світу і можуть бути при потребі вербалізовані*» (В. Красних).

3. «*І. Франко особливо активно використовує прецедентні тексти в публіцистичному мовленні і, впливаючи на підсвідомість адресата через певні спогоди, відчуття, асоціації, ці прецедентні тексти допомагають формувати громадську думку про явища, події, факти навколишнього світу*» (Т. Космеда).

Поміркуйте

1. Що, на ваш погляд, спільне і відмінне між прецедентними ім'ям, ситуацією, висловлюванням, текстом? Обґрунтуйте свою відповідь.

2. Яка роль прецедентних феноменів у формуванні лінгвокультурної компетенції носія мови?

3. Поясніть відмінність між стереотипом і прецедентним феноменом.

Завдання 1. Доберіть зразки ментальних репрезентацій прецедентних імен, висловлювань, ситуацій, текстів для українського етносу.

Завдання 2. Доберіть зразки ментальних репрезентацій прецедентних імен, висловлювань, ситуацій, текстів для рідного етносу. Чи є прецедентні феномени спільні для українського і рідного етносу? Якщо такі є, наведіть приклади.

Завдання 3. Назвіть слова-реакції і висловлювання-реакції (одне з яких має називати авторів творів) на слова-стимули. Заповніть таблицю.

Слово-стимул	Ім'я-реакція, висловлювання-реакція
1. Кам'яний предмет	
2. Міфічна лісова істота	
3. Легендарна українка	

Завдання 4. Проведіть паралелі між поняттями і прикладами-ілюстраціями (автор: А. Буднік) (табл. 1).

Завдання 5. Проаналізуйте групу синонімів (за необхідності зверніться до відповідних словників). Наведіть приклади ситуацій, у яких можуть уживатися подані слова.

Нарікати (на кого, що), ремствувати (на кого, хто), тужити (про кого, що), жалкувати (за ким, чим), жалітися (на кого, що), скаржитися (на кого, що), плакатися (на кого-небудь, що-небудь), бідкатися (на кого, що), журитися (про кого-небудь, що-небудь), доносити (кому-небудь про щось), зводити наклеп (на когось, на що-небудь).

Зверніть увагу на опис жестів, за допомогою яких можна виражати нерозуміння, вагання, подив, здивування: почисувати потилицю, морщити лоба, знизувати плечима тощо. Чи властиві Вам подібні способи вираження емоцій?

Завдання 6. Прочитайте уривки зі статей. Знайдіть прецедентні феномени та обґрунтуйте свій вибір.

1. *Двометрова бронзова скульптура Кобзаря височіє на площі Кінських у празькому районі Сміхов. На цьому ж майдані — Палац правосуддя Чехії і представництво ООН.*

Відкриваючи монумент, Президент Віктор Ющенко заявив, що поява шевченківських знаків у світі — це небуденне явище, яке свідчить про світову шану до України.

Тарас Шевченко ніколи не був у Празі, але має тісний зв'язок з Чехією, наголосив український лідер.

«Коли в 1876 році Російська імперія заборонила українську мову і літературу, то саме в Празі вийшло перше і нецензуроване видання Шевченкового «Кобзаря». Коли Шевченко був заборонений в Україні, то його переклав видатний чеський поет, великий прихильник України Йозеф Гейчик», — заявив Віктор Ющенко.

Одну зі своїх найвідоміших поем Тарас Шевченко присвятив національному героєві Чехії — Янові Гусу. (Автор: М. Драч)

2. Пам'ятники споруджують не тільки вченим, письменникам, воїнам, але й героям улюблених книг. Можна задати пам'ятник Тілю Уленшпігелю в Голландії, героям п'єси «За двома зайцями» М. Старицького в Києві. Іноді такий пам'ятник стає символом міста, як стала андерсенівська Русалочка символом Копенгагена. І, на відміну від пам'ятників історичним подіям і різним діячам, пам'ятники літературним героям, як правило, веселі.

Нещодавно такий смішний пам'ятник з'явився в Харкові, на першій платформі Південного вокзалу. Це

Таблиця 1

1. З яким твором перегукується вірш В. Стуса «Горить сосна – од низу догори...»?	Натяк
2. «І хто розбудив нашу «правду п'яну»?» (І. Франко) // «Кати знуцаються над нами, а правда наша п'яна спить» (Т. Шевченко «Кавказ»)	Наслідування
3. У гуморесці О. Вишні «Чукрен» є такі рядки: «А заслужена їх артистка вийшла на сцену в народнім театрі й проспівала художньо: Віють вітри, Віють буйні, Аж-аж-аж дерева гнуться», що є дещо видозміненими рядками з пісні, яку співає героїня п'єси І. Котляревського «Наталка Полтавка»	Цитування
4. У романі О. Гончара «Таврія» є портретний опис Д.Н. Баклагова, поданий у сприйнятті іншого героя, Данька Яреська. Художня деталь цього портрета – «вуса Тараса Бульби» – схожість, як зовнішня, так і внутрішня, героя О. Гончара з відомим персонажем повісті М. Гоголя «Тарас Бульба».	Ремінісценція
5. «Маруся» Л. Боровиковського / «Світлана» В. Жуковського.	Прецедентний текст

— пам'ятник отцю Федорові, персонажу роману І. Льфа й Є. Петрова «Дванадцять стільців». Він — невдалий конкурент Остапа Бендера і Киси Вороб'янінова. Довідавшись на сповіді про скарби, сховані в сидіння стільця, священник самовільно залишає свою посаду та вирушає на пошуки меблевого гарнітура.

Під час своєї погоні за стільцями отець Федір об'їздив півкраїни. Побував і в Харкові, звідкіля відправив своїй дружині лист: «Тут, у Харкові, зовсім літо. Місто гамірне — центр Української республіки. Після провінції здається, начебто за кордон потрапив». Столиця так вразила священника, що він порівнював з нею всі наступні міста, куди його заносив пошуковий азарт: «Не подобається мені місто Ростов. За кількістю народонаселення і за своїм географічним положенням він значно поступається Харкову». І далі: «За своїм географічним положенням і кількістю народонаселення місто Баку значно перевищує місто Ростов. Однак поступається місту Харкову своїм рухом».

Тепер уривки з листа священника дружині викарбувані на низькому постаменті пам'ятника. Отець Федір біжить нам назустріч платформою в пальто, що розвівається, тримаючи в руці чайник (колись на всіх великих станціях стояли спеціальні баки, звідкіля пасажери могли набрати в чайник окропу). Обличчя його сяє простодушним лукавством, усі тяготи і турботи поїздки ще попереду. Це, власне, уже пам'ятник не тільки літературному герою, але й пасажиру взагалі, вічному подорожанину і мандрівникові. Недарма в романі розділ про початок подорожі названий «Муза далеких мандрівок». «З тієї хвилини, коли громадянин вступає в смугу відчуження, яку він по-дилетантськи називає вокзалом або станцією, життя його різко змінюється... З цієї хвилини громадянин уже не належить самому собі. Він пасажир і починає виконувати всі обов'язки паса-

жира...» І отець Федір, відірваний від коренів, що летить по світу перекотиполем, на хвилинку зачепився блискучим чайником за платформу пом'язного вокзалу, призупинився та дивиться на вічний людський потік. Нічого не поробиш: «Муза далеких мандрівок приваблює людину». (Автор: С. Цимбал)

Завдання 7. Прочитайте статтю про незвичайні пам'ятники українського міста Бердянська. Розгляньте фотографії цих пам'ятників. Чи бачили ви їх? Що слугувало причиною такого увіковічення цих героїв? Назвіть прецедентні імена та обґрунтуйте свій вибір. Яку роль вони виконують у тексті? Чи є подібні пам'ятники у вашому місті? Чому місто вирішило поставити їх? Перекладіть статтю українською мовою.

Бердянск не зря называют жемчужиной Северного Приазовья — это не только промышленный город с большим морским портом, но и крупнейший центр оздоровления, отдыха и туризма на Азовском море. Основанный как небольшой торгово-рыбацкий посёлок более 180 лет назад, сегодня Бердянск считается одним из самых красивых и уютных городов Азова. Город также известен своими здравницами, где любой желающий может отдохнуть и поправить свое здоровье в любое время года.

Одной из интересных достопримечательностей Бердянска по праву считаются его оригинальные памятники и скульптуры. Одним из первых стал памятник небольшой рыбе — Азовскому Бычку, ловом которой горожане в трудные времена спасались от голода. Туристы (а иногда и местные жители) спешат посидеть в волшебном «Кресле исполнения желаний». Технология проста: сесть, сосредоточиться, сформулировать желание и произнести его — можно вслух, можно про себя. Обязательно поможет!

Прямо на центральной площади города из канализационного люка выглядывает чугунный Сантехник Дядя Вася. Уникален памятник Жабе — символу

зависти і жадности. Возле автобусной станции, на каменном постаменте, упорно борется с колорадскими жуками пара Бронзовых Дачников, а на окраине парка имени П. Шмидта что-то увлечённо обсуждают Остап Бендер и Шура Балаганов. Интересно, что рядом с «детьми лейтенанта Шмидта» стоит дополнительный стул — для желающих сфотографироваться с популярными литературными героями. У самого парапета набережной радуется улову Мальчик Рыбак, поймавший крупного бычка. Бычок — самая распространённая рыбка Азова, но ещё недавно рыбаки выходили в море вслед за косяками рыб из семейства осетровых. Говорят, что в 1951 году здесь поймали белугу весом 708 кг! Сегодня лов осетровых в Азовском море запрещён — эти виды внесены в Красную Книгу и находятся под охраной закона.

Бердянске можно рассказывать долго, но, как говорит известная поговорка, «Лучше один раз увидеть, чем сто раз услышать». Бердянск — международный морской порт, рыболовный центр и один из лучших курортов Украины — всегда рад принять гостей. (Диалог-Киев; <http://dialogkyiv.com.ua/index.php?id=4502&show=19354>)

Завдання 8. Прочитайте групу синонімів. Яке спільне значення об'єднує ці слова? Які відмінності у лексичному значенні цих слів? Як ви ставитеся до людей, для характеристики яких уживаються подані слова?

Ошуканець —
Шахрай —
Хитрун —
Пустун —
Пройдоха —
Пройдисвіт —

Завдання 9. Прочитайте словникову статтю про Остапа Бендера. Визначте доміную характеру цього героя та лексичні засоби, що служать для його опису. Яке ставлення українців до цього героя? Обґрунтуйте свою відповідь.

Остап Бендер. Літературний персонаж, головний герой романів І. Ільфа (Файнзільберг Ілля Арнольдович) та Є. Петрова (Катаев Євгеній Петрович) «Дванадцять стільців» і «Золоте теля». Прототипом Остапа Сулеймана Берта Марія Бендербея (як персонаж сам себе назвав) слугував Осип Беніямінович Шор, брат якого належав до одного літературного кола з авторами. Походження імені «Остап Бендер» викликає багато протиріч.

У романах герой зображений авантюристом, що не хоче обрати визначений тип занять, та використовує свої організаторські таланти для досягнення неординарних, індивідуалістських цілей, мірилом яких слугує багатство.

Упродовж сюжетної лінії першого роману Остап займається пошуком дванадцяти стільців в компанії Іполита Матвійовича Вороб'янінова, якому теж перед смертю повідомила про діаманти, сховані в одному з предметів гарнітуру. Наприкінці твору Бендера вбиває його компаньйон. Приводом для написання другого роману стали, за зізнанням самих авторів, численні листи з проханням «воскресити» великого комбінатора (прізвисько героя, часто застосоване в тексті). В «Золотому Теляті» демонструється актуальний на той час образ одер-

жимого капіталом, подільний нині, та й в самому романі на образи азартної та скупі людини. Головний герой керує групою невдах, заради отримання відкupu з підпільного мільйонера Корейко навзаємін компромату. Роман завершується фіаско на кордоні та загадковим «переосмисленням сенсу буття» Остапом.

Великий комбінатор відомий на території колишнього СРСР, висловами: «А може тобі іще й ключ від квартири, де гроші лежать?», «Засідання продовжується!», «Крига скресла, панове присяжні засідателі!», «Допомагатимемо дітям. І лише дітям!», «Командувати парадом буду я!», «Мільйон на тарілочки з блакитним обрамленням». Герой широко використовується для характеризування людей, як дрібних авантюристів (Вікіпедія — вільна енциклопедія: http://uk.wikipedia.org/wiki/Остап_Бендер).

Завдання 10. Прочитайте уривок із газетної статті. Якого значення набуває поєднання заголовку і підзаголовку, якщо пригадати популярне висловлювання головного героя твору Ільфа і Петрова «Я особисто маю чотириста порівняно чесних способів відібрати гроші»? Яке продовження знаходить тема шахрайства у підзаголовку? Висловіть своє ставлення до діяльності героя, описаної у поданому тексті? Назвіть прецедентні феномени, узявши до уваги заголовки, текст статті і словникову статтю про Остапа Бендера з попереднього завдання.

Чесний спосіб бориспільського
Остапа Бендера відібрати гроші

В аеропорту Бориспіль знайшли послідовника Остапа Бендера. Якщо герой безсмертного твору Ільфа і Петрова пропонував квитки на вхід у Провал, «щоб той не дуже провалювався», невідомий українець продає іноземцям в аеропорту квитки на Хрещатик. Шахрай пропонує гостям, які вперше приїхали до України, дивного вигляду папірець за ціною в 15 євро, оскільки нібито в місті такий же обійдеться дорожче.

Туристи, що не знають, що таке «Хрещатик» і де він є, не підозрюють, що вхід туди безкоштовний, але слово «дешевше» діє як магніт.

Після цього гості столиці ходять головною вулицею Києва, дивуючись і питаючи: «Де тут вхід до Хрещатика?»

Але все ж такі українські шахраї вважають за краще шити в дурні своїх співвітчизників. Зловмисники любляють представлятися людьми при владі: працівником Секретаріату Президента, заступником мера Іреною Кільчицькою або пасинком депутата Київради. Напевно, під маскою чиновника витягнути гроші з кишені бізнесмена набагато зручніше (Газета 24 (<a href="http://gazeta.24.ua/">http://gazeta.24.ua/>)).

Завдання 11. Дайте відповіді на запитання.

1. Які доміную характеру Остапа Бендера?
  2. Які лексичні засоби використовуються для їх опису?
  3. Поміркуйте, чому саме цьому літературному герою поставили пам'ятник у Бердянську (Одесі, Харкові, у Вашому місті (якщо це так)?
  4. Яка причина того, що журналісти інколи звертаються до образу Остапа Бендера?
  5. Яким чином заголовок може мати зв'язок зі змістом статті (тематично та композиційно)?
- Аналіз прецедентних феноменів і закономірностей

їх функціонування на уроках української мови дає можливість учням-білінгвам розглядати мовні одиниці у контексті етнокультури. Частота використання прецедентних феноменів у мовленнєвій практиці,

уміння використовувати їх відповідно до комунікативного наміру є важливим показником крос-культурної комунікативної компетентності учнів національних спільнот.

Література

1. Гудков Д.Б. Теория и практика межкультурной коммуникации : учебное научное издание / Д.Б. Гудков. — М. : ИТДГК «Гиозис», 2003. — 288 с.
2. Космеда Т. Комунікативна компетенція Івана Франка : міжкультурні, інтерперсональні, риторичні виміри / Тетяна Космеда. — Львів : ПАІС, 2006. — 328 с.
3. Красных В.В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология : курс лекций / В.В. Красных. — М. : ИТДГК «Гиозис», 2002. — 284 с.
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник / О.О. Селіванова. — Полтава : Довкілля-К, 2008. — 712 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ЛІЦЕЇСТІВ

Лідія РОМАНОВА,
канд. пед. наук, доцент
кафедри теорії та методики навчання мов
Бердянського державного педагогічного університету

Подальший розвиток професійної освіти, як і будь-якої іншої, неможливий без упровадження педагогічних інновацій. У психолого-педагогічній науці педагогічна творчість розглядається як процес вирішення різних навчально-виховних завдань у ситуаціях, що постійно змінюються. Вирішення цих проблемних педагогічних завдань передбачає цілеспрямований творчий пошук, який розглядаємо як усвідомлену педагогічну діяльність учителя, що характеризується його активністю, самостійністю, креативністю, неординарним ставленням до шкільної практики на основі запровадження педагогічних інновацій.

Оновлення змісту професійної освіти, освоєння нових навчальних програм і створення авторських, викладання нетрадиційних дисциплін — усе це поставило вчителя на шлях творчого пошуку і дослідницької роботи. Цей пошук спрямований на вдосконалення відомих методів і засобів педагогічної праці, на освоєння нових. Він охоплює не лише окремі аспекти педагогічної діяльності, а й поширюється на всю методичну систему роботи вчителя навчального закладу. Успіх упровадження нових технологій залежить від особистості викладача, його фахової, психолого-педагогічної і методичної підготовки, його вміння керувати навчальною діяльністю учнів.

Усе, що пов'язане з передовим педагогічним досвідом, відносять до інноваційних процесів. Навчально-виховний процес, який займає центральне місце у педагогічній науці, можна розглядати як інноваційний, бо ж його мета полягає у передачі учням нових знань, формуванні нових якостей особистості. Ми зупинимося на впровадженні інтерактивних технологій у процес формування професійного мовлення. **Мета цієї статті** — поділитися досвідом роботи в цьому напрямі.

Поняття «інтеракція» (від англ. — interaction — взаємодія) виникло вперше в соціології та соціальній психології. Його засновник — американський філософ Дж. Мід. У психологічній науці це поняття визначає В.П. Зінченко в такий спосіб: «...здатність взаємодіяти або знаходитися в режимі бесіди, діалогу», а соціальна інтеракція — процес, під час якого індивіди в процесі комунікації в групі своєю поведінкою впливають на інших індивідів, викликаючи відповідні реакції [6, с. 76].

Б.Ц. Бадмаєв вважає, що в межах діяльнісного підходу психологічною основою навчання є «...активна пізнавальна діяльність учня, що приводить до формування вміння творчо мислити, використовуючи знання, уміння й навички» [1, с. 14]. В.К. Дьяченко наголошує, що інтерактивні технології навчання включають сукупність форм, методів, прийомів, засобів, що дозволяють досягти запланованих результатів [6, с. 81]. До них слід віднести колективну мислєдіяльність, модуерацію, колективний спосіб навчання. На думку Є.В. Коротаєвої, інтерактивне навчання вирішує три основних завдання:

- 1) навчально-пізнавальне;
- 2) комунікативно-розвивальне;
- 3) соціально-орієнтоване [4, с. 34].

Існують різні класифікації принципів, форм, методів і прийомів навчання. Так, В.І. Загв'язинський пропонує таку класифікацію принципів, форм і методів інтерактивного навчання:

- діалогічна взаємодія;
- робота в малих групах на основі кооперації й співробітництва;
- активно-рольове навчання;
- тренінгові організація навчання [3, с. 39].

Т.С. Паніна, Л.Н. Вавилова подають класифікацію форм і методів навчання:

- евристична бесіда;